

ISSN 1561-6894

NR 7(196) 2019

Nauka i Studia

Przemysł Nauka i studia 2019

Wydawca: Sp. z o.o. «Nauka i studia» **Redaktor**

naczelną: Prof. dr hab. Koretskiy M.H.

Zespy redakcyjny:

dr hab. Jerzy Ciborowski dr.
hab. Antonova L.W., dr. hab.
Dacij N.W., dr. hab. Bova
T.W., dr. hab. Elibieta
Zawadzki, dr. hab.
Rudrkievich I.V., dr. hab.
Sychenko W.W., Katarzyna
Szuszkiewicz, dr. hab. Aneta
Lukaszek- Solek ,
dr. hab. Adam Lichota ,
dr. hab. Arkadiusz Klimczyk,
dr. hab. Agnieszka
Malinowska ,
dr. hab. Grzegorz Seweryn ,
dr. hab. Lech Adamus , dr.

hab. Marcin Apostol

Redakcja techniczna:

Irena Olszewska,
Irina Schaschenko,
Grazyna Klamut.

Dzia! sprzedaży:

Zbigniew Targalski

**Adres wydawcy i
redacji:**

37-700 Przemysl,
ul.
Lukasinskiego 9
*(0-16) 658 32 10

e-mail: praha@rusnauka.com

Druk i oprawa:

Sp. z o.o. «Nauka i studia»

Cena

54,90 zł (w tym VAT 22%)

Wszelkie prawa zastrzeżone.

*Zadna czgsc ani catosc tej publicacji nie moZe bye bez zgody Wydawcy - Wydawnictwa Sp. z
o.o. «Nauka i studia» - reprodukowana,*

UZyta do innej publicacji.

© Kolektyw autorow, 2019

© Nauka i studia, 2019

Решетняк І.О.

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Переклад - один із найважливіших шляхів взаємодії національних культур, дієвий спосіб міжкультурної комунікації. Мета будь-якого перекладу - донести до читача, який не володіє мовою оригіналу, і ближче ознайомити його з відповідним текстом. Перекласти означає точно і повно висловити засобами однієї мови те, що вже зафіксовано засобами іншої мови у нерозривній єдності змісту і форми.

Розвиток науки і техніки в наш час неможливий без обміну спеціальною інформацією, що з'являється в різних країнах у наукових періодичних виданнях, спеціальних бюлетенях, патентній літературі тощо. Саме тому можна зазначити, що переклад - це, по-перше, процес відтворення письмового тексту чи усного вислову засобами іншої мови; та по-друге, результат цього процесу.

Процес перекладання - це цілеспрямований процес, який охоплює такі етапи:

1. Зорове чи слухове сприймання інформації чужою мовою, усвідомлення її змісту.
2. Аналіз інформації мовою оригіналу і синтез рідною мовою.
3. Відтворення змісту рідною мовою.

Оскільки переклад - це передавання змісту того, що було висловлено, то перекладаються не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу, а думки, зміст оригіналу. Згідно з теорією перекладу, неперекладних матеріалів не існує - є складні для перекладу тексти. Труднощі під час перекладання пов'язані, по-перше, з недостатнім знанням мови оригіналу, по-друге, з недостатнім знанням суті предмета, по-третє, з недостатнім знанням мови, якою перекладають, або з відсутністю в цій мові готових відповідників для висловлення того, що вже було висловлено засобами мови оригіналу.

Науково-технічний (технічний) - переклад, який використовують для обміну науково-технічною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами.

Переклад науково-технічної літератури по праву займає почесне місце серед інших перекладів. Розглянемо науково-технічний переклад детальніше.

Технічний переклад - це переклад, який використовують для обміну науково-технічною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами. Загалом науково-технічну інформацію можна розподілити на такі основні потоки:

- Патентна література, що є основною формою обміну, адже все нове в галузі науки й техніки оформляють у вигляді патенту і його виробничих форм;
- Науково-технічна періодика (галузеві бюлетені, що містять реферати, анотації, назви; галузеві науково-технічні журнали, що містять дискусійні, проблемні, звітні статті спеціального характеру; бібліографічні покажчики з назвами винаходів і предметів промислової продукції, що також містять анотації і тематичні огляди робіт з певної галузі);
- Неперіодичні видання (книги, інструкції, рекламні матеріали тощо).

Порівняно з іншими видами перекладу технічний переклад має певні особливості та труднощі:

- Тексти насичені термінами, отже, для якісного перекладу потрібна термінологічна підготовка перекладача);
- Тексти містять спеціальну інформацію (часто - якісно нову і майже нікому невідому), тому перекладач повинен мати спеціальну базову підготовку або бути обізнаним у певній галузі виробництва (вивчати фахову літературу, стежити за новою інформацією, консультуватися з досвідченими фахівцями);
- Науково-технічна інформація, як правило, оформляється в письмовому вигляді.

Серед лексичних труднощів науково-технічного перекладу фахівці виокремлюють багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів в науково-технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики. визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, такі "фальшиві друзі" перекладача, як

псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни - омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах, різного роду, власні імена і назви (фірм, установ і організацій) тощо. До граматичних відмінностей відносять особливості граматичної будови мови, форми і традиції письмового наукового мовлення.

Види технічного перекладу: 1) усний (послідовний та синхронний); 2) письмовий (повний, реферативний, анотаційний). Основним видом технічного перекладу є повний письмовий переклад. Усі інші види технічного перекладу є його похідні, тобто його скорочені варіанти.

Отже, повний технічний переклад - основний вид технічного перекладу, який складається з таких етапів:

- 1) читання всього тексту з метою усвідомлення змісту;
- 2) поділ тексту на закінчені за змістом частини, переклад їх;
- 3) стилістичне редагування повного тексту (слід обробити текст відповідно до норм літературної мови, усунути повтори, усі терміни і назви мають бути однозначними, якщо думку можна висловити кількома способами, перевагу слід віддати стислому, якщо іншомовне слово можна без шкоди для змісту замінити українським, то варто це зробити);

4) переклад заголовка, який має передавати суть змісту оригіналу і враховувати всі його особливості (саме за заголовком фахівці найчастіше відбирають потрібні матеріали). Найчастіше переклад заголовка є найбільш важкою задачею, особливо при усному перекладі друкованого тексту без підготовки, при реферуванні, коли за заголовком потрібно визначити відповідність даної статті тій чи іншій темі.

Заголовок у короткій формі передає зміст тексту або визначає найважливіше в ньому. Заголовки можуть складатися із загального заголовка і одного чи більше підзаголовків. У випадку, коли загальний заголовок не досить повно розкриває зміст тексту, слід звернутися до підзаголовків або прочитати весь текст, а потім знову повернутися до перекладу заголовка. Таким чином, при перекладі заголовків важливу роль відіграє контекст.

Труднощі при перекладі викликають широке використання в заголовках атрибутивних груп. Для перекладу такого заголовка слід провести аналіз змістових зв'язків атрибутивного словосполучення і визначити змістові групи

всередині цього словосполучення. Розібравши змістові зв'язки, перекладають словосполучення справа наліво, починаючи з опорного слова.

Однією з характерних рис заголовків є різноманітні скорочення, які можуть бути визначені у самому контексті чи за допомогою словника. Перелік найбільш вживаних скорочень міститься майже у кожному словнику. Іноді слід звертатися до спеціальних словників скорочень.

Труднощі при перекладі можуть бути, якщо в заголовку можуть мати місце опущення дієслова - присудка, допоміжного дієслова, артикля. Труднощі при перекладі викликають заголовки, в яких відсутній підмет, а дієслівний присудок стоїть в особовій формі.

Наприклад, "From Confidence To Pressure", зробити дослівний переклад такого заголовка неможливо. Тоді можуть допомогти підзаголовки. Слід уважно прочитати підзаголовок, а іноді весь текст, щоб правильно перекласти заголовки.

В сучасній англійській і, головним чином, американській технічній літературі можуть бути такі види заголовків: заголовки у вигляді питання, заявки, окличного речення, та інші.

Граматичні труднощі перекладу.

Для перекладача науково-технічної літератури особливо важливе знання предмета перекладу - він повинен орієнтуватися у тій предметній галузі, до якої належить призначений для перекладу текст. Під час перекладу потрібно правильно зрозуміти зміст речень, смислові відношення між реченнями та значення метатекстових елементів, що беруть участь в організації тексту. Природно, що найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний із розумінням синтаксичної структури та морфологічного складу речень як мовних елементів, що є безпосередніми носіями предметної інформації.

Як відомо, англійська і українська мови належать не тільки до різних гілок індоєвропейської родини мов (перша - до германської, друга - до слов'янської), а й до різних структурних типів мов: перша - переважно аналітична мова, де граматичні відношення у реченні передаються вільними граматичними морфемами, а друга - флективна мова, де граматичні значення й відношення передаються за допомогою зв'язаних граматичних морфем - флексій. Саме розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій,

форм та конструкцій і становлять першу велику групу граматичних труднощів перекладу. Так, в українській мові немає артиклів, герундія, часових форм дієслова груп Continuous та Perfect, складних підметових та додаткових інфінітивних конструкцій, а в англійській мові - дієприслівників, категорії роду іменників і прикметників тощо. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення значно фіксованіший, що може вимагати перебудови речення при перекладі.

Друга група граматичних труднощів перекладу пов'язана з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові відповідає за своїм змістом англійським відповідним формам Present Indefinite, Present Continuous та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій конструкції "of + N" або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника.

Третю групу граматичних труднощів перекладу складають ті граматичні явища мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики, наприклад, форми однини і множини іменника наявні і в українській, і в англійській мовах, однак форми конкретних іменників можуть не збігатися (англійське *evidence* вживається тільки в однині, але може перекладатися формою і однини, і множини).

Ще одна група граматичних труднощів перекладу складається з тих граматичних явищ, що мають різні частотні характеристики в англійській та українській науково-технічній літературі. Так, у першій; частотність форм пасивного стану дієслова-присудка значно більша, ніж у другій, тому в перекладі такі форми нерідко доводиться замінювати на форми активного стану. Такі труднощі викликані розбіжностями у мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу.

Певні труднощі для перекладачів-початківців становлять граматичні омоніми - формально тотожні граматичні форми або конструкції, що мають різне граматичне явище (наприклад, дієслово *to do* може вживатися як допоміжне дієслово у заперечувальних та питальних реченнях, дієслово-репрезентант попереднього дієслова та як смислове дієслово).

Ще одна група граматичних труднощів перекладу пов'язана з особливостями вираження членів речення у двох мовах, насамперед підмета і присудка. Наприклад, в англійській мові є так звані "формальний підмет" і "формальний додаток", неможливі у структурі українського речення. Тільки незначна частка англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів і тільки у такому випадку англійські висловлювання можуть перекладатися відповідними українськими висловлюваннями без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається "дослівним" або "послівним". Його слід відрізнити від граматично буквального перекладу, який є дослівним перекладом граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми мови перекладу та/або жанрово-стилістичні норми науково-технічної літератури.

Граматичний буквализм призводить не тільки до порушення норм мови перекладу, а й до різних викривлень у передачі смислу оригіналу. Наприклад, у граматично буквальному перекладі речення "A new element will be discovered sooner or later" /"Новий елемент буде відкрито раніше чи пізніше" спостерігається порушення норм функціонування порівняльних форм прислівників: в українській мові у подібних випадках вживається форма позитивного, а не порівняльного ступеня ("рано чи пізно"). А наступний буквальний переклад викривляє смисл оригіналу і порушує деякі граматичні норми української мови, згідно з якими, зокрема, дієприкметниковий зворот не може вводитися сполучником, а анафоричний присвійний займенник повинен мати форму "свій", а не "його": While taking part in the discussion he advanced his famous theory. /Коли, беручи участь у дискусії, він висунув його відому теорію (Треба: "Саме під час цієї дискусії він висунув свою знану тепер теорію").

Дослівний переклад відбувається послідовно з першого слова речення до останнього. Він не виключає вилучення артиклів та певних лексичних трансформацій, якщо внаслідок їх застосування структура й порядок членів речення, що перекладається, не змінюються:

This is the phenomenon of diffraction. Це - явище дифракції.

It is one of the basic questions of any science. Це є одним з головних питань будь-якої науки.

Вміння та навички перекладацьких трансформацій становлять істотний компонент компетенції перекладача, і тому їх виробленню та правильному

застосуванню слід надавати належної уваги. Застосування трансформацій у перекладі має спрямовуватися на адекватну передачу смислу оригіналу та враховувати норми мови перекладу. Обов'язково використовуються трансформації при перекладі відсутніх в українській мові граматичних явищ англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. Теорія перекладу : Курс лекцій: Навчальний посібник. - Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. - 116 с.
 2. Зимомря М., Білоус О. Переклад: теорія та практика: Навчально-методичний посібник. - Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. - 114 с.
 3. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури : Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. - Вінниця: Нова книга, 2004. - 574 с.
- Коваленко А. Загальний курс науково-технічного перекладу. - К.: "Фірма "Інкос", 2002. - 317 с.